

Kinderparticipatie

Gerrit Fronik

Inhoudsopgave

- 6.6.1 Samenvatting
- 6.6.2 Hoe te gebruiken
- 6.6.3 Achtergronden
 - 6.6.3.1 Kinderparticipatie in het algemeen
 - 6.6.3.2 Kindervergadering
- 6.6.4 Praktische uitwerkingen
 - 6.6.4.1 Relatie met groepering
 - 6.6.4.2 Relatie met ruimte
 - 6.6.4.3 Relatie met leerplan
 - 6.6.4.4 Relatie met basisactiviteiten
 - 6.6.4.5 Relatie met tijd
 - 6.6.4.6 Voorbeeld van een pedagogische situatie
- 6.6.5 Instrumenten
 - 6.6.5.1 Vormen van participatie
 - 6.6.5.2 Verbetermeter
- 6.6.6 Literatuur

Kernwoorden: gesprek, participatie kinderen, gelijkwaardigheid, gemeenschap, burgerschapsvorming

6.6.1 Samenvatting

Over kinderpaticipatie bestaat veel onduidelijkheid. Wat is het wel en wat is het niet. We kunnen (net als Petersen) veel leren van Freinet. In dit artikel gaan we in op kinderpaticipatie in het algemeen en op het kinderbestuur, kinderraad, enz. in het bijzonder.

6.6.2 Hoe te gebruiken

In dit hoofdstuk wordt aan dacht besteed aan kinderpaticipatie, vormen en instrumenten die te gebruiken zijn.

6.6.3 Achtergronden

'Tijdens een reis door Polen, begin jaren dertig, bezochten wij een instelling die diepe indruk op ons gemaakt heeft. De bewonderenswaardige man die er de leiding had, was zo stoutmoedig geweest zijn volledige vertrouwen te schenken aan de kinderen die onder zijn toezicht stonden. In dit tehuis vormden de jeugdige bewoners een gemeenschap waar werkelijk autonomie heerste.... En dit toch wel zeer revolutionaire concept bleek al heel lang

uitstekend te voldoen. (Jean Piaget over Janusz Korczak.)

6.6.3.1 Kinderparticipatie in het algemeen

Het is treffend om te zien dat in de moderne leerpsychologie en pedagogiek, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in het sociaal constructivisme, oude inzichten en praktijkvoorbeelden van vroeger weer opnieuw gestalte krijgen.

Luc Stevens heeft het in zijn boek 'Zin in School' over aan de ene kant de pedagogische basisbehoeften van een kind en aan de andere kant het pedagogische antwoord daarop. Samengevat: van aanbod naar vraag, van curriculum naar ontwikkeling, van leraar naar het kind.

Er zijn in het verleden, behalve Korczak, nog vele anderen bezig geweest om het begrip kinderparticipatie gestalte te geven: John Dewey, Freinet, Kees Boeke en ook Petersen. Zij hadden veel kritiek op de manier waarop de toenmalige scholen met leren en met opvoeding bezig waren. Het waren leerfabrieken. Het kind wordt gereduceerd tot een maakbaar object met als gevolg een passief kind met een intellectuele luiheid.

Soms hoor je van leraren uit het voorgezet onderwijs dat kinderen van onder andere jenaplanscholen opvallen omdat ze iets willen leren. Blijkbaar valt dat op.

Bij kinderparticipatie staan begrippen als gemeenschap en partnerschap, naast betrokkenheid en autonomie, voorop. Leren en opvoeden gaan hierbij hand in hand. Leerstof en normen en waarden worden niet simpel overgedragen van volwassene naar het kind, maar wel door kinderen te betrekken in betekenisvolle, uitdagende en motiverende activiteiten: de rijke leeromgeving, of zoals Petersen het noemde: de pedagogische situatie.

In freinetscholen wordt gewerkt met het begrip Zelfbestuur, waar onder verstaan wordt:

Activiteiten waarmee zij zelf, zelfstandig en zelfverantwoordelijk, invloed kunnen uitoefenen op hun eigen leerproces en de gang van zaken in de groep.

In een artikel in Mensenkinderen van Joop Berding en Wouter Pols staan behartenswaardige zaken over kinderparticipatie. Zij geven aan dat de groepsleider ook daadwerkelijk handen en voeten moet geven aan het betrekken van kinderen bij hun eigen leer- en ontwikkelingsprocessen.

Belangrijk voor de groepsleiding zijn de volgende zaken:

- weten wat kinderen bezig houdt
- vaardigheid in het observeren en interpreteren van het handelen van kinderen
- een authentieke belangstelling voor het leven van kinderen zonder snel te oordelen
- systematisch onderzoeken wat kinderen bezighoudt en wat zij van zaken vinden
- vorm kunnen geven om samen met de kinderen activiteiten te ondernemen en verbeteringen aan te brengen
- kunnen voeren van een werkelijke dialoog: een proces van interactie en communicatie. Kortom niet tegen, maar mét kinderen praten

Samengevat: met goed observeren, samen onderzoeken, en een geïstitutionaliseerde dialoog moet de school een bijdrage leveren aan de vorming en het leren van kinderen.

Observeren, onderzoeken en dialoog zijn kenmerkend voor een pedagogische school, zoals Jenaplan wil zijn.

De geïstitutionaliseerde dialoog kan vorm krijgen in de klassenvergadering, of groepsvergadering en in een kindervergadering, kinderraad, kinderbestuur of kinderparlement. Het hangt dus niet af van toevalligheden, maar de groepsvergadering of kinderbestuur zijn structureel ingebed in de schoolorganisatie.

In het kader van dit hoofdstuk beperken wij ons tot de kindervergadering.

6.6.3.2 Kindervergadering

In navolging van teamvergadering, bestuursvergadering, MR-vergadering en oudercommissievergadering noemen wij de bijeenkomst van afgevaardigden van elke groep kinderen in dit stuk kindervergadering. Er zijn vele namen in omloop: kinderbestuur, kinderraad, kinderparlement, kindervergadering. Elke school heeft daar zijn eigen traditie in.

6.6.4 Praktische uitwerkingen

6.6.4.1 Relatie met groepering

In de stamgroep

Structureel zou er in elke groep van onder-, midden- en bovenbouwgroep wekelijks of tweewekelijks een kring moeten plaatsvinden in de stamgroep.

Een kind is lid van de groepsgemeenschap, daartoe moet het zich individueel en persoonlijk betrokken voelen, maar ook samen met anderen dingen doen die ten goede komen aan die gemeenschap. We noemen dat een coöperatieve groep. Deze is gebaseerd op democratische principes. Een van die principes is dat besluiten over de gang van zaken in de gemeenschap tot stand komen na intern overleg.

Een ander principe is dat de meerderheid rekening houdt met de opvattingen van de minderheid.

Hieruit volgt logischerwijs dat er in elke groep regelmatig gesproken wordt over de gang van zaken in de groep.

In de kindervergadering

Omdat elk kind lid is van de schoolgemeenschap is bovenstaande ook op de hele school van toepassing. Vanwege organisatorische en praktische redenen hebben veel scholen besloten om dit te doen door middel van afgevaardigden uit de stamgroepen. Soms gaat dat gepaard met een heuse verkiezingscampagne binnen de stamgroepen. Belangrijk is dat kinderen leren niet voor hun eigen belangen maar voor die van de stamgroep en van de hele schoolgemeenschap op te komen. Zij moeten dat ook in hun stamgroep kunnen verwoorden.

In de praktijk komen er allerlei soorten afgevaardigden voor. Soms bestaat de kindervergadering uit alleen bovenbouwers, maar idealiter gezien kunnen er ook onderbouwers

en middenbouwers bij betrokken worden. Men kan dan ook leren rekening te houden met hun specifieke belangen en opvattingen. Uiteindelijk gaat het over de hele schoolgemeenschap.

Vanwege het belang voor de hele schoolgemeenschap is het noodzakelijk dat een teamlid, soms een ouderraadslid bij de kindervergadering aanwezig zijn. Niet als gespreksleider of secretaris, maar als volwaardig lid met het team of de ouders als achterban.

6.6.4.2 Relatie met ruimte

In de stamgroep vindt de klassenvergadering plaats in de kring.

De kindervergadering in een ruimte die plaats voor iedereen heeft, maar ook voldoende status heeft om het belang van de kindervergadering te accentueren.

6.6.4.3 Relatie met leerplan

Het werken en leven met een kindervergadering heeft vele pedagogische aspecten, naast vaardigheden zoals vergadertechnieken. Daarnaast zijn er ook verbindingen met vakvormingsgebieden zoals taal, rekenen.

Een klassenvergadering of kindervergadering kan de volgende doelstellingen hebben:

- inzicht krijgen in de gang van zaken in de groep en over de hele schoolgemeenschap
- het regelen van praktische zaken
- het uitwisselen van verschillende meningen
- leren verantwoordelijk te zijn voor de groep, de school.
- Het stimuleren van positieve groepsprocessen
- Het in de praktijk brengen van vergadertechnieken.
-

Bij vergadertechnieken gaat het dan over de volgende activiteiten en ervaringen:

- een vergadering voorzitten
- een verslag van een vergadering maken
- afspraken noteren
- afspraken nalopen
- beurten geven
- een agenda opstellen
- een discussie leiden
- leren opbouwende kritiek te leveren
- leren actie te ondernemen
- bij het onderwerp blijven
- samenvattingen van het gesprek maken
- de tijd in de gaten houden

- er voor zorgen dat besluiten eerlijk genomen worden
- hoor en wederhoor toepassen.
- Rekening houden met schoolbelangen

6.6.4.4 Relatie met basisactiviteiten

Duidelijk is dat in alle situaties het voeren van een goed gesprek in de kring of in de kindervergadering van belang is. Er komen zaken aan de orde komen die met werk, spel of viering te maken hebben.

6.6.4.5. Relatie met tijd

Wil kinderparticipatie serieus genomen worden dan moet er structureel voldoende tijd voor worden ingeruimd. In de stamgroep bij de kindervergaderingskring, waarbij punten vanuit de stamgroep aangedragen kunnen worden die de afgevaardigden in de kindervergadering binnen kunnen brengen en omgekeerd de afgevaardigden de resultaten van het overleg naar voren kunnen brengen. In de onderbouw is dat soms moeilijker, maar door middel van een schriftelijk verslag kan de groepsleiding de afgevaardigden ondersteunen. Ervaring leert dat dat zeer goed kan werken.

6.6.4.6 Voorbeeld van een pedagogische situatie

In Mensenkinderen 21/4 staat een beschrijving van het kinderparlement van jenaplanschool Het Schateiland uit Gouda. Deze school werkt met de verbetermeter, een uitgave van Plein Primair. Deze is bedoeld om door middel van tien kwaliteitscriteria het gesprek over kwaliteit op school aan de gang te krijgen.

In hetzelfde nummer staat een beschrijving van de kinderraad van de Vuurvogel uit Malden. Er wordt gesproken over leren vergaderen, over acties die gevoerd worden.

Vanuit de freinetbeweging krijgen we ideeën over klassenvergadering, werken met een muurkrant, omgaan met conflicten, het regelen van onderlinge verhoudingen, de inrichting van de schoolwoonkamer, beheer van de klassekas, hanteren van afspraken en regels, enz.

6.6.5 Instrumenten

6.6.5.1 Vormen van participatie

Kees Both heeft in Mensenkinderen 21/4 een artikel geschreven over verschillende vormen van kinderparticipatie. Er zijn verschillende stadia van participatie te benoemen:

- Manipulatie: inzet van kinderen voor belangen van volwassenen
- decoratie: acties van volwassenen optuigen
- afkopen: ogenschijnlijk krijgen kinderen een stem, maar het leukt zo leuk op.

Echte participatie begint hierna:

- In opdracht, maar geïnformeerd: het initiatief komt van volwassenen maar de kinderen zijn goed geïnformeerd.
- Geconsulteerd en geïnformeerd: kinderen worden uitgebreid geraadpleegd over een door volwassenen geleid project.
- Initiatief bij volwassenen: kinderen beslissen mee op voet van gelijkheid over een door grote mensen geleid project.
- Initiatief en leiding bij de kinderen: bedenken, organiseren en leiden zelf een project.
- Initiatief bij kinderen kinderen beslissen samen met volwassenen.

6.6.5.2 Verbetermeter

Bij Plein Primair wordt de Verbetermeter als hulpmiddel aangegeven. Kort gezegd komt het neer op het volgende schema: Wat moet er verbeterd worden? Wat doen we er aan? Wie doet het? Wanneer doen we het?

Samen met kinderen de kwaliteit van de school verbeteren? Dat kan! Er zijn geen ingewikkelde instrumenten voor nodig. Groepsleiders en kinderen zijn hun eigen instrument. Eerst wordt door kinderen gestemd wat belangrijke onderwerpen zijn om de school te verbeteren. Daarna houden groepsleiders en kinderen open interviews met andere kinderen en maken ze een verbeterplan. Die interviews maken duidelijk waarom die verbeteringen er moeten komen en welke stappen er dan gezet kunnen worden.

De Verbetermeter is een brochure van 32 pagina's waarin de onderwerpen staan waarop gestemd kan worden. Ook bevat het een handleiding voor het houden van open interviews waaraan ook kinderen meewerken.

In het voortraject van deze brochure interviewde WESP een paar duizend kinderen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Uit een analyse daarvan blijkt dat minstens driekwart van hen steeds dezelfde dingen belangrijk vinden. In de Verbetermeter staan de tien belangrijkste kwaliteitscriteria en praktische voorstellen om vanuit elk criterium te komen tot verbeterplannen. Er is een uitgave voor het primair onderwijs en één voor het voortgezet onderwijs.

De tien kwaliteitscriteria die kinderen aangeven zijn:

- dat je veel kan leren
- dat je veel kan spelen
- dat je je veilig voelt
- dat je mee kan beslissen
- dat er genoeg rust is
- dat je goed geholpen wordt
- dat er veel gezamenlijkheid is
- dat het gewoon is dat...bv. iedereen gewoon met elkaar omgaat
- dat de school goed is ingericht
- dat er rechtvaardigheid is.

6.6.6 Literatuur

Een must is *Mensenkinderen 24/1*: Er staat een aantal artikelen van verschillende auteurs in die we bij het bovenstaande dankbaar hebben gebruikt. Op bladzijde 15 staan nog meer suggesties van artikelen uit *Mensenkinderen* die over kinderp participatie gaan.

Theo Boland *Dat doen we zelf; zelfbestuur in een Freinetgroep*. SLO uitgave, Enschede 1994

Luc Stevens e.a. *Zin in School*. CPS. ISBN 90 6508 529 7.

Janusz Korczak, *Hoe houd je van een kind* ISBN 90 61311039

Koos Bokhorst- Peter de Vries. *Instrumenten voor Interne Begeleiders* ISBN 90 5574431 x

De Reeks *Dat geeft de burger moed* ISBN 97890 70961 30 5

Jan de Bas, *Jong gedaan, oud geleerd*, Bekadidact Baarn, 2008, ISBN 97890 26245 66 4

Micha de Winter, *Kinderen als medeburgers*, Utrecht, 1995, ISBN 90 352 15370